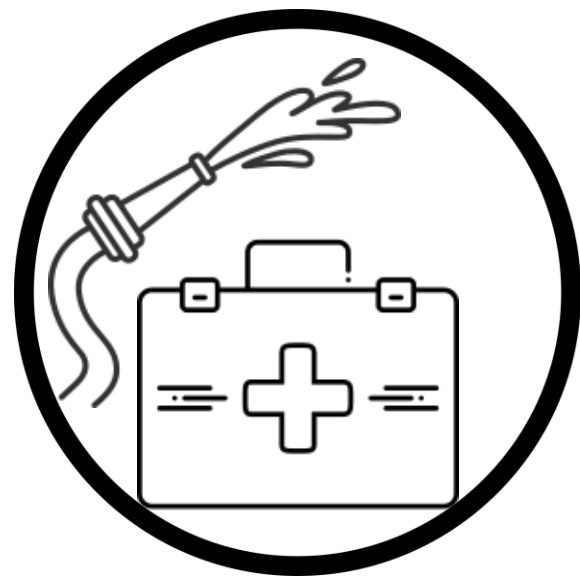


# PELASTAJAT:



## APTEEKKARIT JA LÄÄKÄRIT

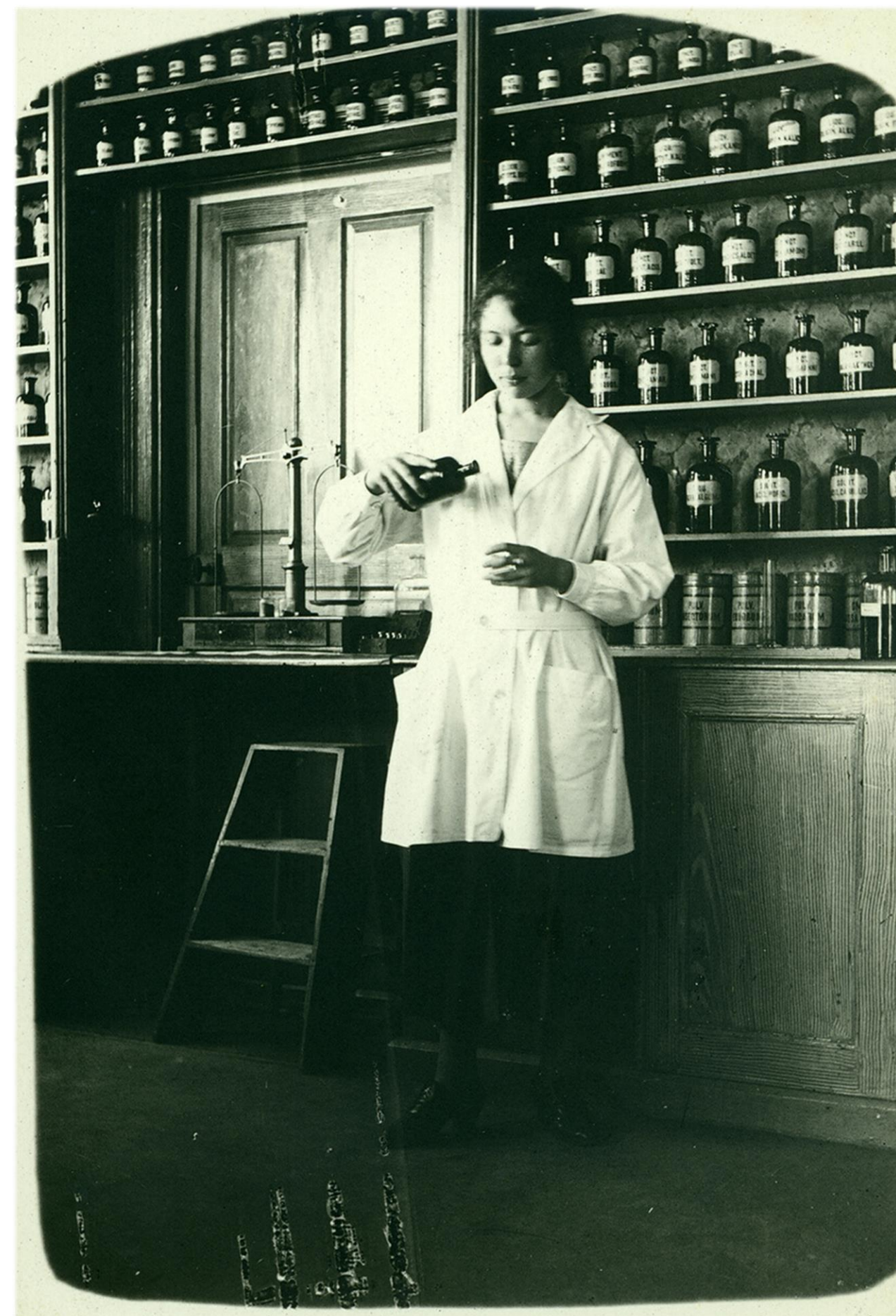


Conrad Soveliuksen maalaus raatihuoneentorista. Kuvassa näkyy kaksi apteekkia kotkineen. Venäjän vallan aikainen laki määräsi apteekkien oven päälle ripustettavaksi kaksipäisen kotkan. K.H.Renlundin museo.

# APTEEKKAREITA

## KANTA-APTEEKKI

Kokkola sai ensimmäisen apteekkarin vuonna 1777, kun Loviisan apteekkarina toiminut **Petter Wennersten** tuli Kokkolaan ja otti hoitaakseen kaupungin lääkevaraston. Hän sai privilegion 3.9.1781, jota on pidetty Kokkolan Kanta-apteekin perustamispäivänä. Se oli järjestyksessään Suomen 12. apteekki. 1700-luvun lopulta kanta-apteekeilla on ollut oikeus perustaa haara-apteekkeja, joita kutsuttiin lääkevarastoiksi. Näitä Kokkolan Kanta-apteekilla on ollut Raahessa, Vetelissä ja Himangalla.



Kanta-apteekki n. 1920-30-luvulla. K.H.Renlundin museo.

## GUSTAF LIBECK (APTEEKKARINA 1799–1837)

Libeck peri isäpuoleltaan Petter Wennersteniltä talon tontilla no:2, joka paloi vuoden 1805 kaupunkipalossa. Libeck rakennutti tilalle uuden talon ja jatkoi apteekkitoimintaa siinä. Tontilla oli laaja puutarha, jossa kasvatettiin hyötykasveja. Libeck valmisti yhteistyössä Anders Chydeniuksen kanssa kasveista lääkeaineita, kuten sublimaatia, kalomelia ja muita elohopeayhdisteitä, savuavaa typpihappoa,

suolahappoa, ammoniakkia sekä Hoffmanin tippoja.

Apteekkitoiminta edellytti myös siistejä laboratoriotiloja. Sinne tarvittiin mm. tislaukkoja, tinattuja astioita, erilaisia lasiastioita, vaakoja ja punnuksia sekä vetouuni.



Libeck oli mukana perustamassa Kokkolan lukuseuraa vuonna 1800 toimien myös sen kirjastonhoitajana. Vuonna 1830 sensuuri iski lukuseuran kirjoihin, ja sieltä määrättiin poistettavaksi 56 ns. vaarallista kirjaa, mm. Napoleonia ja Ruotsin hallitsijoita käsitteleviä kirjoja. Kun kirjoja saavuttiin takavarikoimaan, Libeck ilmoitti, että lukuseura on lopetettu ja kirjat jaettu arvonnalla pois. Sensuurin poistuttua muutama vuoden kuluttua, jatkettiin myös lukuseuran toimintaa ja kirjatkin palautuivat takaisin seuran haltuun.

Libeck kuoli 20.4.1848. Hän testamenttasi huomattavan osan omaisuudestaan Kokkolan kaupungille sairaalan perustamiseksi. Testamentissa edellytettiin, että sairaalassa tuli olla 15 paikkaa varattuna vähävaraisten "kainojen köyhien" käyttöön korvauksetta.



Libeckin sairaala. Vi Neristassbor rf,  
Kokkolan kotiseutuarkisto.

Apteekki muutti seuraavan apteekkarin **Karl Fredrik Heinosen** aikana Itäisen Kirkkokadun ja Pitkänsillankadun kulmaan. Talo paloi 1896 jolloin apteekkarina toimi Evert Wallin. Wallin hankki apteekkitilat palon jälkeen Raatihuonetta vastapäätä olleesta kiinteistöstä, jonka yläkerrassa toimi apteekkari Libeckin testamentti-varoin vuonna 1853 perustettu sairaala. Raatihuoneen torin laidassa sijaitsi myös vuonna 1854 perustettu Kokkolan toinen apteekki.

1900-luvulla Kanta-apteekin apteekkarina toimi mm. Bertel Hermansons (apteekkarina 1918-1941)



## YRJÖ SEVERIN ROOS (1903–1912) JA KARL UNO ROOS (1912–1918)

Yrjö Roos toimi kaupungissa niiden aktivistien joukossa, joiden tavoitteena oli irrottaa Suomi Venäjästä. Suurlakko-vuonna 1905 John Grafton -niminen alus kuljetti Perämerellä salaista aselastia, josta osan oli määrä tulla Kokkolaan luotettaville aktivisteille. Lastin yhtenä vastaanottajana oli apteekkari Roos. Luodon saaristossa aseet ja ammuksot lastattiin paikalle hinattuun proomuun. John Grafton ajautui kuitenkin yöllä Pietarisaaren edustalla karille, ja miehistö räjäytti sen 7.9.1905, jotta aselasti ja räjähteet eivät päätyisi venäläisille.

Kokkolalaiset aktivistit palasivat proomulle ja pudottivat aselastin mereen. Myöhemmin syksyllä aselaatikot käytiin nostamassa ylös ja siirrettiin säilytettäväksi eri puolille Kokkolaan.



Yrjö Roosin apteekki. K.H.Renlundin museo.  
Vi Neristassbor rf, Kokkolan kotiseutuarkisto

Yrjö Roos myi apteekkioikeudet veljelleen Karl Unolle 1912 ja muutti Helsinkiin. Karl Uno toimi aktiivisesti jääkäri liikkeen edistämiseksi, ja osallistui jääkäreiden värväystoimintaan. Myös Roosin poika lähti Saksaan jääkärikoulutukseen. Venäläinen virkavalta pidätti joukon suomalaisia jääkäri liikkeessä toimineita, näiden joukossa myös apteekkari Roos. Hänet pidätettiin toukokuussa 1916, ja karkotettiin Venäjälle 11 kuukauden ajaksi vankeuteen. Hänet, kuten muutkin poliittisen vangit, vapautettiin maaliskuun vallankumouksen puhjettua Venäjällä 12.3.1917.



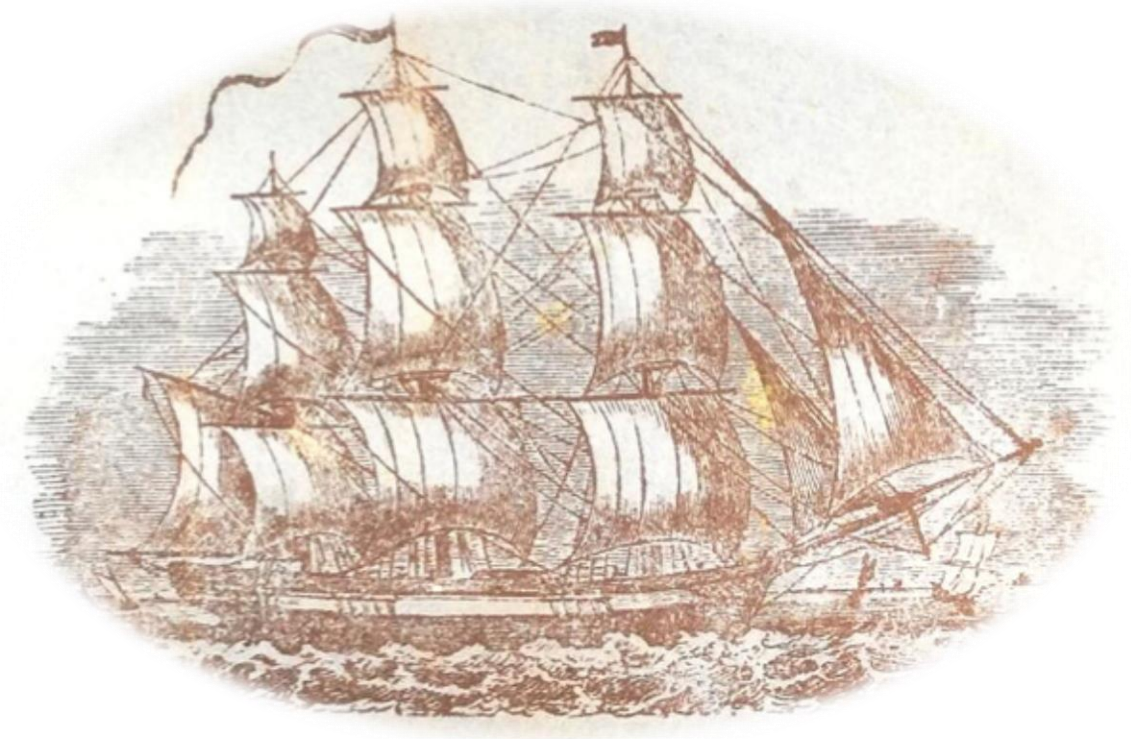
Apotekaren Yrjö Roos'  
 **villa**  
å Kakskoivisto jämte motorbåt och  
båtskjul vid Sundmun säljas genom  
**A. O. Mether.**

Sanomalehti Österbottningen 9.1.1917

## KOKKOLAN TOINEN APTEEKKI

Kokkolan toisen apteekin perustamiseen johti eräiden historiallisten lähteiden mukaan tapahtuma, jossa osansa oli myös Kanta-apteekin 4. apteekkarilla Carl Relanderilla ja silloisella kaupunginlääkärillä. John Bolligerin tarinan todenperäisyydestä ei voida olla varmoja, mutta museon kokoelmista on löytynyt Bolligerin määräämiä lääkeresptejä, jotka vahvistavat sen, että hän on vaikuttanut Kokkolan seudulla 1850-luvun alussa.

Eri lähteiden mukaan John Bolliger oli joko saksalainen tai sveitsiläinen. Osallistuttuaan vuonna 1849 poliittisiin levottomuuksiin Badenissa hänen oli jätettävä kotiseutunsa. Keväällä 1851 hän pestautui Tanskan Helsingörissä kokkolalaisen raatimies Sneckendahlin laivaan kokiksi ja purjehti sen mukana Kokkolaan.





“

HÄN OLI OLLUT KESKIKOKOINEN, SOIKEA-  
NAAMAINEN, ”KAUNIS MIES”, JONKA TUMMANRUSKEA  
TUKKA OLI OLLUT SIROISSA AALTOPOIMUISSA  
JA JONKA TUMMANSINISISSA SILMISSÄ OLI  
OLLUT ”SYVÄ PUHUVA ILME”.

HÄNEN ESIINTYMISENSÄ OLI OLLUT VAATIMATONTA  
JA KÄYTTÄYTYMISENSÄ HIENOSTUNEEN MAAILMANMIEHEN.

EI NÄIN OLLEN OLLUT IHME, ETTÄ  
TÄMÄ SILLOIN SUUNNILLEEN 30 VUODEN IJÄSSÄ OLLUT  
SEKÄ ULKOMUODOLTAAN ETTÄ KÄYTÖKSELTÄÄN  
MIELLYTTÄVÄ ULKOMAALAINEN,  
JOTA KANNATTI HARVINAISEN ETEVÄN  
LÄÄKÄRIN MAINE JA JONKA YMPÄRILLE  
EPÄMÄÄRÄISEN VAPAUSTAISTELIJAN TARINA SEKÄ  
HEIKOSTI TUNNETTU MERIMIESESSEIKKAILU  
LOIVAT ROMANTTISEN ILMAPIIRIN,  
OLI TERVETULLUT VIERAS MIHINKÄ  
PERHEESEEN TAHANSA KAUPUNGISSA.

”

Nimimerkki *Historicus* kuvailee John Bolligerin  
aikaa Vaasassa Uusi Aura -lehdessä 11.8.1935.

Recept

Asa factis, 8  
Bisulph. natr. 14  
Sulph. ferras 12  
Kali. hydrog. 4  
Extr. gentian 9  
Mf pilul. et. c.c.  
3-4 pilul. i. sander  
3-4 gr. dagligu.

Bolliger.

Bolligerin lääkäripätevyydestä ei ole varmaa tietoa. Hän saattoi olla ”itseoppinut”. Bolliger saavutti kuitenkin suuren suosion taitavuudellaan ja miellyttävällä olemuksellaan paitsi Kokkolassa, myös laajemmin Pohjanmaalla. Bolligerin poikkeavat parannuskeinot herättivät vihamielisyyttä apteekkari Relanderissa, jonka lääkkeet hän hylkäsi, ja kaupunginlääkärissä, jonka toimintaa hän haittasi. Bolligerin omien sanojen mukaan hänen lääkärintaitonsa perustuivat muita lääkäreitä vahvempiin lääkkeisiin. Kaupunginlääkäri teki valituksen lääkintätoimen ylihallitukselle. Lisäksi Bolliger oli itse kertonut osallistumisestaan Badenin kapinaliikkeeseen,

mikä kantautui viranomaisien korviin. Bolliger karkotettiin ensin Kokkolasta ja sitten maasta.

“

HALLITUKSEN MÄÄRÄYKSESTÄ ON SCHVEITSIN ALAMAINEN LÄÄKÄRI JOHN BOLLIGER VIETY YLI VALTAKUNNAN RAJAN. MINULLE ANNETUN MÄÄRÄYKSEN MUKAISESTI KEHOITAN TÄTEN MAISTRAATTIA KAUPUNGIN PIIRISSÄ RYHTYMÄÄN SELLAISIIN TOIMIIN, ETTÄ MAINITTU ULKOMAALAINEN, JONKA TUNNUSMERKIT LIITETÄÄN TÄMÄN OHEEN, EI SAA TILAISUUTTA SAAPUA KEISARIKUNTAAN.

TUNNUSMERKIT OVAT: 30 VUODEN IKÄ, KESKINKERTAINEN RUUMIIN KOKO, TUKKA TUMMAN RUSKEA, AVOIN OTSA, KULMAKARVAT TUMMAN RUSKEAT. SILMÄT SINISET. NENÄ JA SUU KESKINKERTAISET. PARTA TUMMAN RUSKEA. LEUKA PYÖREÄ. KASVOT PITKÄN SOIKEAT.

”

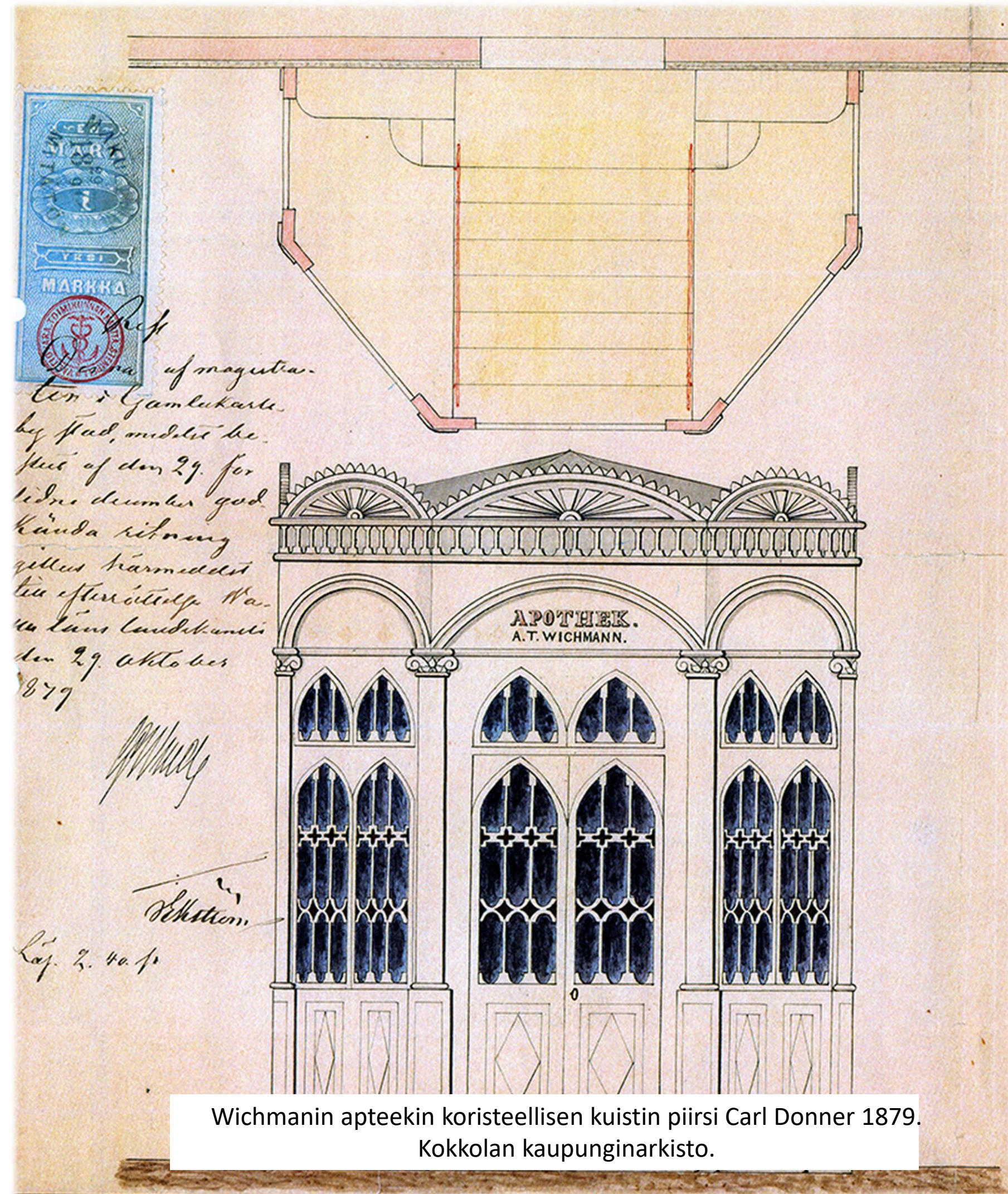
Kuvernööri Berndt Federleyn kirjelmä

Vaasan kaupungin maistraatille 29.5.1852, Uusi Aura –lehden mukaan (11.8.1935).

Kokkolalaiset olivat tyytymättömiä apteekkari Relanderin toimintaan, ja kun proviisori Axel Theodor Wichman anoi oikeutta toisen apteekin perustamiseksi Kokkolaan, kymmenet kaupungin virkamiehet, kauppiaat, merikapteenit ja käsityöläiset asettuivat puoltamaan hakemusta. Wichmanille myönnettiin apteekkioikeudet 1854, joskin apteekki avattiin 1856.

K. Fr. Heinosen  
**Apteekissa,**  
 isossa kivi rakennuksessa torin warrella  
 myydään paitsi tavallisia apteekin tawaroita:  
**Kaikenlaisia uuden aikaisia Gummii tawaroita**  
**sekä naisten että miesten terweyden hoitoa warten,**

Kokkolan Lehti 31.7.1887



Wichmanin apteekin koristeellisen kuistin piirsi Carl Donner 1879.  
 Kokkolan kaupunginarkisto.

## AXEL THEODOR WICHMAN (1856–1880)



“  
JA, ÖVERALLT DÄR  
APOTEKARN KOMMER,  
SKAPAR HAN VACKERT  
OMKRING SIG.

”


Handelsman Jakob  
Finnilä



Kokkolan II apteekin ensimmäinen apteekkari Axel Wichman syntyi 1828 Raahessa.

Hänen isänsä oli apteekkari Carl Wichman ja Axel pääsikin jo 11-vuotiaana isänsä oppiin. Farmaseutiksi hän opiskeli Oulussa ja työskenteli vuosina 1847–1849 Pietarsaassa Schaumanin apteekissa. Proviisoriksi hän valmistui Helsingissä. Axel Wichmanin äiti oli Suur-Kalajoen kirkkoherran tytär, ja myös Axel Wichman koki uskonnollisen heräämisen jo nuorena.





Kokkolassa hänestä tuli arvostettu apteekkari, vaikkakaan kaikki eivät hänen uskonnollisia vakaumuksiaan ymmärtäneet. Apteekkarin koti oli sisustettu yksinkertaisesti, mutta siististi ja kukkia rakastavana ihmisenä koti ja apteekki oli koristeltu kukkasin. Wichmanilla oli Kolumäellä puutarha, jossa oli ruusupensaita, pieni valkoinen huvimaja ja siellä Wichman viljeli mansikoita, karviaisia, viinimarjoja, yrttejä jne.

Apteekkitalo sijaitsi torin (nyk. Mannerheiminaukio) reunalla ja apteekin tontti ylsi Isokadulta aina Rantakadun reunaan asti. Axel Wichman halusi ilahduttaa lapsia kaupungissa talvisin, ja niinpä hänen pihaansa tehtiin talvella mäki kohti Rantakata ja Suntia. Talvisin Wichmanilla pidettiin yhteisiä luku- ja musiikki-tuokioita iltaisin.





Wichman lapsineen. Vi Neristassbor rf, Kokkolan kotiseutuarkisto.

“

APTEEKARI WICHMANNIN APTEEKISTA [KOKKOLASTA]  
OSTETTIIN MONENLAISIA LÄÄKKEITÄ JA PULVEREITA.

SIELLÄ PAPPILASSAHAN PITI OLLA  
TUOLLAINEN KOTIAPTEEKKI VARALTA,  
JOTTA SIELTÄ SAIVAT IHMISET JOTKA TARVITSI  
LÄÄKKEITÄ ENSI APUUN.

OLI ERIKOINEN LAATIKKO RUOKAKAMARIN SENKISSÄ,  
JOSSA NÄMÄT LÄÄKKEET TALLENNETTIIN  
JA PALJON PAPPILASTA  
MYÖS ANNETTIIN NOITA LÄÄKKEITÄ  
TARVITSEVILLE JA NOUDETTIIN NIITÄ MUILLE KYLILLEKIN.  
SEKIN OLI ISO LAATIKKO, JOKA APTEEKISTA  
OTETTIIN JA NÄITÄ LÄÄKKEITÄ SITTEN  
TOHTORI HELLSTRÖMIN MÄÄRÄYSTEN MUKAAN  
ANNETTIIN AINA ERILAISIIIN TAUTEIHIN.

”

Arthur Keckmanin muistiinpanoja vuodelta 1873 hänen viettäessään aikaansa Lohtajan pappilassa. Lohtajan kotiseutuarkisto / Kokkolan kotiseutuarkisto.

“

TAVALLISIN LÄÄKE OLI SUOLAVIINA, KUKKAVIINA JA  
PIRUNPASKAVIINA. NOITA VALMISTETTIIN PALJON ITSE  
TOHTORIN NEUVON JÄLKEEN JA TUO  
SUOLAVIINA SE OLI SITTEN HYVÄÄ LÄÄKETTÄ MONEEN ERI TAUTEIHIN.  
ISOÄIDILLÄ OLI ERIKOINEN RUOTSIKSI PAINETTU KIRJA,  
JOSSA OLI ENSIN SELOSTUS MITEN SITÄ  
VALMISTETTIIN JA SITTEN MIHIN TAUTEIHIN SITÄ KÄYTETTIIN  
JA MITEN PALJON SITÄ SAI AIKUINEN IHMINEN OTTAA.  
SE OLI HYVÄ KÄYTTÄÄ ULKONAISESTI JA SISÄLLISESTI  
JA SILLÄ VOIDELTIIN KIPEITÄ JÄSENIÄ  
JA SITÄ KAADETTIIN HAAVAANKIN,  
JOS JOKU LOUKKASI JOTENKIN ITSENSÄ.  
SISÄLLISIIN KIPUIHIN SITÄ ANNETTIIN SISÄLLE OTETTAVAKSI

”

Arthur Keckmanin muistiinpanoja vuodelta 1873 hänen viettäessään  
aikaansa Lohtajan pappilassa. Kuvassa oikealla Wichmanin apteekki.

# LÄÄKÄREITÄ

## FREDRIK ELIFAS HELLSTRÖM


Elifas Hellström seurasi isänsä piirilääkäri Fredrik Hellströmin jalanjalkia ja koulutautui lääkäriksi. Hän toimi kaupunginlääkärinä Kokkolassa vuosina 1890–1897, mutta hoiti jo 1880-luvulla kandidaattina ollessaan Kokkolan piirilääkärin virkaa. 1887 hän palveli sotilaslääkärinä Viipurissa. Hellström valmistui lääketieteen ja kirurgian tohtoriksi 1895.

Hellström oli kiinnostunut luonnontieteellisistä tutkimuksista, mutta hän myös johti Kokkolassa poliittista oppositiota ja kuului kaupunginvaltuustoon 1893–95.



F.E.Hellström, K.H.Renlundin museo.





Hän jätti virkansa kaupunginlääkärinä 1897 tieteellisten tutkimustensa vuoksi. Luonnontieteellinen harrastus johdatti hänet terveysopillisiin tutkimuksiin ja hänen väitöskirjansa koski Pohjanlahden tasonvaihtelun vaikutusta Kokkolan kaupungin hygieenisiin olosuhteisiin. Hellström tähtäsi Helsingin yliopiston hygienian professorin virkaan, johon hänellä ilmeisesti olisi ollut hyvät mahdollisuudet tulla valituksi, mutta muutama kuukausi ennen valintaa hän kuoli sairauskohtaukseen huvilallaan Kokkolan Ykspihlajassa vuonna 1901.

## **Döda råttorna!**

**Sedan Stadsfullmäktige beviljat anslag för utrotande af råttor, utbetalas en ersättning af 10 penni för hvarje inom staden aflifvad rått och mottagas de döda kropparna å Sundhetspolisens A. Rimmis gård vid Staketgatan tisdagar och fredagar kl. 8—10 f. m.**

Sanomalehti Österbottningen 11.7.1902.

## RAGNAR FREDRIK NEUNSTEDT

“

OM DET SKULLE FINNAS  
TIO LÄKARE FÖRUT I GAMLAKARLEBY,  
SÅ TÄNKER JAG DOCK SLÅ MINA BOPÅLAR HÄR

”

Ragnar Neunstedt (1893–1942) oli kotoisin Kokkolan pitäjästä ja valmistui lääketieteen kandidaatiksi Helsingissä 1920. Hän toimi lääkärinä ennen Kokkolaan tuloaan mm. Vaasassa, Oulaisissa ja Pietarsaareissa. Kokkolassa hän avasi oman vastaanoton 1926.

Lääketieteen lisensiaatiksi hän valmistui 1927 ja siirtyi pysyvästi hoitamaan kaupunginlääkäriin virkaa. Neunstedt tuli tunnetuksi huumorintajustaan ja kansantajuisella, alueelle sitoutuneella toimintatavallaan hän herätti luottamusta ja arvostusta asukkaiden keskuudessa. Erityisesti Neunstedt viihtyi palvellessaan lääkärinä Kokkolan seudulla. Hän toimi koululääkärinä Kaarlelassa ja Alavelissä sekä Kaarlelan kunnalliskodissa.



Neunstedtin toimiessa lääkärinä Kaarlelan kunnalliskodissa, se jouduttiin yllättäen muuttamaan kulkutautisairaalaksi 1925 puhjenneen, Rödsön Möllerinlahdelta alkunsa saaneen lavantautiepidemian vuoksi. Tautiin sairastui piirilääkärialueella 121 henkilöä, joista 21 menehtyi.

Neunstedt toimi luottamustehtävissä useissa terveydenhoitoalan yhdistyksissä ja yhteisöissä, mutta myös kaupan ja kulttuurin saralla.

Hoitaja Susanna Björkman, o.s. Avonius. K.H.Renlundin museo.

## ELIEL STAUDINGER

Eliel Staudinger (1852–1924) vaikutti lääkärintoimensa lisäksi monessa yhteiskunnallisessa toiminnassa. Hän oli kaupunginvaltuuston jäsenenä 1882–1908, joista puheenjohtajana 1885–1903. Lisäksi hän kuului moniin johtokuntiin aina Libeckin sairaalan johtokunnasta kirjaston ja vastape-rustetun K.H. Renlundin museon (1909) johtokuntiin. Eliel Staudinger oli aikansa ruotsinkielisten poliittisia johtohahmoja ja oli perustamassa Gamlakarleby Svenska Förening rf. yhdistystä.



Eliel Staudinger, K.H.Renlundin museo.

Hän oli tarmokkaasti edistämässä lehti- ja kirjapainoyhtiö Österbottningens perustamista ja jo sitä ennen hän oli vastannut kaupungin ensimmäisen lehden Norra Postenin toimituksesta. Mainittakoon, että Staudinger piti Kokkolan 300-vuotisjuhlassa puheen, jossa hän tähdensi ruotsinkielisyyttä ja ruotsalaisia esiisiä. Kiihkeän ruotsalaisuusmielisyyden kannattajana hän suhtautui penseästi Kokkolansuomalaisien pyrkimykseen mm. suomenkielisten kouluolojen parantamiseen liittyvissä kysymyksissä.

Kokkola 2 ggr 14 o. 24 maj 30 r.

Obligatorisk kostnadsfri

## vaccination

värkställes i denna stad den 26 och 27 innevarande maj från klockan 10 på morgonen till klockan 2 på dagen af fru Brita Hannelin uti gården N:o 93 och af fru Skuldfrið Rechardt uti gården N:o 167, hvilket härigenom till kännedom meddelas. Gamlakarleby, den 5 maj 1902.

**Hälsovårdsnämnden.**

Sanomalehti Österbottningen 9.5.1902

**Pakollinen maksuton**

# rokotus

toimitetaan tässä kaupungissa 26 ja 27 päivinä sisällyolevaa toukokuuta kello 10 aamulla 2:teen päiv., rouva Brita Hannelin talossa N:o 93 ja rouva Skuldfrið Rechardt talossa N:o 167, josta täten tiedoksi ilmoitetaan. Kokkolassa toukokuun 5 p:nä 1902.

**Terveystalokunta.**

Kokkola-lehti 14.5.1902

## ERIK EINAR CEDERBERG (1894–1965)

Einar Cederberg tuli kaupunkilais-ten keskuudessa tunnetuksi myötätunnosta avuntarvitsijoita kohtaan kieleen tai sosiaaliryhmään katso-matta. Cederbergistä on mm. ker-rottu, että usein kun potilas tuli vas-taanotolle, kuului huoneesta vihel-tely tai laulu. Hän saattoi lääkemää-räyksestä apteekkiin soittaessaan kysyä määräämänsä lääkkeen hintaa. Sen kuultuaan hän otti laatikosta rahasumman, jonka antoi potilaalle käteen lääkkeen ostoja varten. Hän myös saattoi ohimennessään pyytämättä poiketa katsomaan sairasta-vaa potilasta.

1930 hänet valittiin toiseen kaupungin-lääkäriin virkaan, jota hän hoiti vuoteen 1958 saakka.



Hän ehti kuitenkin toimia virkaa-tekeväenä kaupunginlääkäriä jo vuodesta 1923. Hän hoiti myös koulu- ja tuberkuloosilääkäriin tehtäviä. Cederberg oli myös yksi Keski-Pohjanmaan keskussairaalahankeen aloitteentekijä.



Vuosien mittaan hänestä kehkeytyi hyväntahtoisten kaskujen kohde, ja hän oli itsekin luonteeltaan huumorintajuinen.

Cederbergin muistolle Kokkolan kaupunki omisti 1973 Länsipuistossa paljastetun "Tyrsky"-veistoksen, jossa on häneen viittaava teksti *"Ihmisen suuruus ilmenee tavassa kohdella lähimmäistään"*. Veistoksen on tehnyt Karl Nylund.



# Lähteet:

- Arthur Keckmanin muistelmia vuodelta 1873. Lohtajan Joulu -lehti 1979
- Björklund, Isak August. Apotekaren Axel Theodor Wichmann. En livs- och kulturskildring från 1800-talet. Julkaisematon käsikirjoitus. K.H.Renlundin museo
- Forsius Arne. John Bolliger (1822–n. 1865) ja hänen toimintansa valelääkärinä Suomessa vuonna 1851–1852 osoitteessa:  
<http://www.saunalahti.fi/arnoldus/bolliger.htm> 22.10.2019
- Hiljaa lensi zeppeliini 2001. Tositarinoita 1900-luvun alkupuolen Kokkolasta silminnäkijäin kertomana
- Kokkola-lehti 14.5.1902, Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot
- Kokkolan Lehti 31.7.1887, Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot
- Meriläinen Anneli 2001. Kokkolan Kanta-Apteekki 220 vuotta
- Märkesmän och -kvinnor i Karlebynejden, 1999
- Kokkolan kaupungin historia, osa 3
- Pulakka, Pentti (toim.) 1995: Keskipohjalaisia elämäkertoja.
- Sanomalehti Österbottningen 9.5.1902, 11.7.1902, 9.1.1917 ja 15.11.1923. Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot
- Uusi Aura -lehti 11.8.1935 no 213, Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot

**U-RADIUM**

paras keino reumatismia, iskiasta ja hermosärkyä vastaan, Käytetään ulkonaisesti. Sisältää luononradiumia mineraalimuodossa, joten aine on pysyväisesti radioaktiivista. Saatavana apteekeista. Hinta 30 markkaa putkelta.

**A.B. U-Radium O.Y.**  
Helsinki, P. Esplanadink. 33.

Sanomalehti Österbottningen 15.11.1923

